

Дев'ять життів пані Адели

КУПИТИ

Пані Адела - непересічний персонаж, якого важко забути. Як і весну в Загребі 2020 року, що ознаменувалася приходом у місто коронавірусу і Згзеця - ображеного землетрусу. Але що це означає для пані Адели, заможної вдови, якій світова пандемія завадила відсвяткувати такий очікуваний ювілейний день народження? Що приховує заповіт, який вона щоденно переписує і шантажує ним своїх рідних? Що чигає на пані Аделу на вулицях рідного Загреба, ураженого землетрусом? Про все це та інші трагікомічні перипетії літньої загребчанки розповідає Нада Ґашич у своєму новому романі «Дев'ять життів пані Адели». Авторка майстерно поєднує казку, гротеск, шпигунський реалізм, комедію та фантастику, виписуючи напрочуд реалістичні діалоги, які чітко окреслюють персонажів та їхні драми.

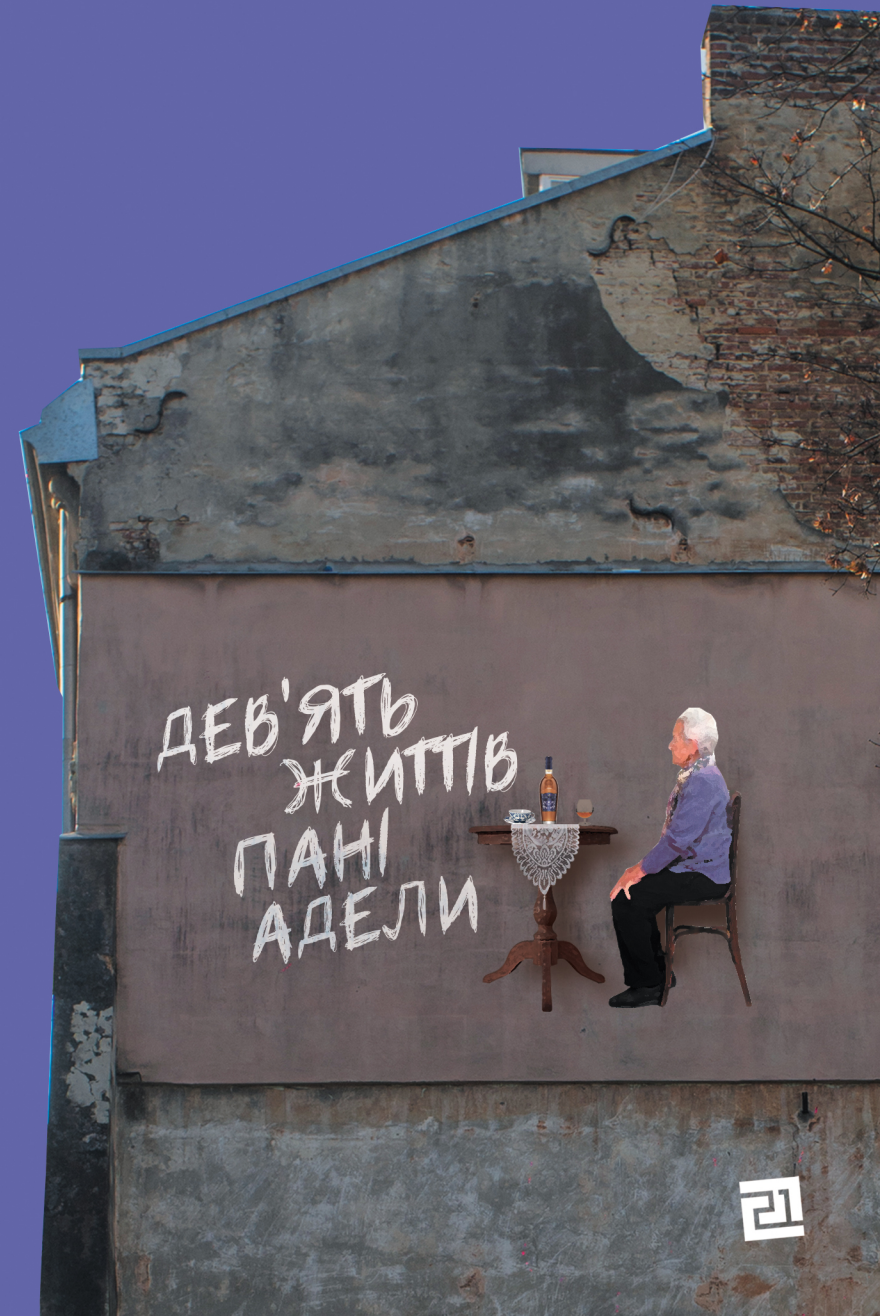
НАДА
ГАШИЧ

Нада Гашич має право називатися хорватською Агатою Крісті та найбільш загребською письменницею. Народилася 27 жовтня 1950 року в Мариборі (Республіка Словенія). У Загребі живе з 1952 року. Навчалася на філософському факультеті Загребського університету, закінчила відділення соціології та південнослов'янських мов. Захистила дисертацію у Празі в Карловому університеті, де працювала лектором хорватської мови. Своєю лекторську роботу продовжила у Санкт-Петербурзі і Брно. Займалася редакторською та перекладацькою діяльністю, частину кар'єри присвятила лексикографічній роботі. Переклала загребською говіркою «Пригоди бравого солдата Швейка» Ярослава Гашека. Свій дебютний роман «Тиха вулиця, алея», який є першою частиною задуманої авторкою тетралогії (за порами року), опублікувала у п'ятдесят сім років. Цей роман було визнано найкращим дебютним твором року, а письменницю за нього відзначено нагородою Спілки хорватських письменників. За свій другий роман «Вода, павутина» у 2010 році нагороджена літературною премією міста Загреба і відзначена найвизначнішою в галузі культури державною нагородою імені Володимира Назора за найбільше літературне досягнення. Третій роман «Дев'ять життів пані Адели» вийшов наприкінці 2020 року і був уже кілька разів перевиданий у Хорватії. Твори Нади Гашич перекладені багатьма іноземними мовами.

НАДА
ГАШИЧ

ДЕВ'ЯТЬ
ЖИТТІВ
ПАНІ
АДЕЛИ

Концепт обкладинки
натягнений роботами
Тьєррі Мандона

Нада Гашич

Дев'ять життів пані Агели

З хорватської переклала Наталія Хороз

УДК 82-3
Г 12

Гашич Нада

Дев'ять життів пані Адели / Нада Гашич ; переклад з хорватської Наталії Хороз. – Чернівці : Книги – XXI, 2021. – 200 с.

ISBN 978-617-614-350-5

Пані Адела – непересічний персонаж, якого важко забути. Як і весну в Загребі 2020 року, що ознаменувалася приходом у місто коронавірусу і Згзеця – ображеного землетрусу. Але що це означає для пані Адели, заможної вдови, якій світова пандемія завадила відсвяткувати такий очікуваний ювілейний день народження? Що приховує заповіт, який вона щоденно переписує і шантажує ним своїх рідних? Що чигає на пані Аделу на вулицях рідного Загреба, ураженого землетрусом? Про все це та інші трагікомічні перипетії літньої загребчанки розповідає Нада Гашич у своєму новому романі «Дев'ять життів пані Адели». Авторка майстерно поєднує казку, гротеск, шпигунський реалізм, комедію та фантастику, виписуючи напрочуд реалістичні діалоги, які чітко окреслюють персонажів та їхні драми.

Republika
Hrvatska
Ministarstvo
kulture
Republic
of Croatia
Ministry
of Culture

Видання здійснене за підтримки
Міністерства культури Республіки Хорватія, м. Загреб
The publication of this book is supported by a grant
from the Ministry of Culture and Media of the Republic of Croatia.

Жодну частину цього видання не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі без письмового дозволу видавництва.

ISBN 978-617-614-350-5

© Nada Gašić, 2021
© Книги – XXI, 2021, *видання українською мовою*
© Наталія Хороз, 2021, *переклад*
© Анна Стьопіна, 2021, *обкладинка*

Усі права застережено

Нада Гашич

Дев'ять життів пані Агели

Весна 2020 року в Загребі

Повірте, все забугеться

Це було давно-предавно, у давні-прадавні часи, в одному місті з дивною назвою Ухань. Щоправда, для його мешканців ця назва була геть звичайною, бо місто це – в далекій країні Китай, у якійсь провінції Хубей, про яку міг би щось розповісти лише мандрівник над мандрівниками й великий вигадник із Венеції, а можливо, й уродженець Корчули¹, Марко Поло. Наподорожувавшись досхочу, Марко на тривалий час осів у Китаї, а повернувшись на батьківщину через стільки безглузких років, потрапив до в'язниці. Там він із нудьги переповідав про численні дива, які йому трапились у великому царстві. Знайшовся й один співкамерник, який це докладно записував. Так було занотоване все, що винайшли й набудували китайці: і шовк, і папір, і парасоля, і порох, і порцеляна, і розкішні будівлі з чудернацькими назвами – Висячий монастир, Вежа Жовтого Журавля і... Див без ліку!

Одначе мусив Марко визнати й те, що там, у далекому Китаї, їдять усе. Приповідав, що китайці споживають і змій, і комашок, і скорпіонів, і жаб – усю живність, яка літає, повзає, ходить і плазує. Що живіша, то їм дужче смакує, так повіствував. Коли Марко це розповідав, європейці ще не гидилися так, як тепер, бо це була пора

¹ Корчула – острів у Хорватії.

великого голоду для страждених, важкі часи, коли полювали не лише на котів, а, їй-богу, й на пацюків, і ними живилися. Про порошок із меленого кажана як приправу й ліки від нещасного кохання Європа вже багацько знала, тож Марко навіть словом про це не обмовився. Усяку всячину говорив Марко, але жодного разу не згадав, що бачив свою Венецію знелюднілою, без жодної живої душі на площі Святого Марка, що слухав важку німотність над вічною красунею Венецією, бо Марко в майбутнє не заглядав і не передбачав його. Ага, ще одне! Хтось навіть стверджує, що люди намагалися підняти Марка на кпини, тож його книгу, яку він надиктував, прозвали «Мільйони», бо вигадник Марко саме так розказував про китайців: лише в мільйонах.

Якщо вже до оповіді про мільйони, згадаймо її початок.

Ухань – величне місто, найбільший порт на найбільшій із усіх китайських рік – на мутній і велебній Жовтій ріці, Хуанхе. Мешкала в місті п'ятдесятизмилітня пані на ім'я Вей, яка на своє скромне прожиття заробляла на Мокрому ринку, куди щодня ходила продавати живих крабів. Там, серед живих кроликів, курей і качок, оббілованих змій і жаб, купи риби, раків, мідій, слимаків, морських їжаків і, звісно, живих крабів, розкладала свій столик, ставила на ньому величезну миску, у якій чубилися краби, намагаючись через край чкурнути на свободу, поки їх не продали й не поласували ними. Це була її поденщина, аж доки одного ранку, перед тим як вирушити на ринок, вона не відчула страшної лихоманки, яка не давала їй дихати й ходити. Та оскільки маленька пані Вей не мала інших заробітків і джерел доходів, вона хоробро випила горнятко чаю з якимись ліками традиційної китайської медицини й подалася на роботу. Там, на ринку, як і кожного дня, у неймовірній метушні перекрикувала десятки крамарів і покупців, яких намагалася переконати, що її краби і кращі, і більші, і соковитіші, і, їй-бо, швидші за всіх, яких пропонували продавчині на базарі.

І так, щодень усе кволіша й кволіша, вона йшла на ринок, аж доки геть не впала на силах. Тоді звернулася по допомогу, але жоден із китайських мудрих цілителів не зміг їй зарадити. Вони твердили, що це важка недуга, зараза, від якої помирають, але наразі навіть назва її невідома. Настали скрутні часи для пані Вей. Аж ось одного ранку, все ще недужа та квола, вона відчула в собі досить сил, аби встати. Але не пішла на ринок, а сміливо вирушила шукати ліків. Через дев'ять перепон, через дев'ять спокус, через дев'ять смертельних небезпек, сховавши обличчя під маскою, прибула надвечір до тієї величної будівлі під назвою Вежа Жовтого Журавля, яка в тому величезному місті Ухань стоїть від третього століття. Маленька пані Вей стала покірливо під Вежею, низько вклонилася будівлі у формі пагоди й піднесла їй у дарунок кілька граційних рухів із традиційної гри тіней, оскільки нічого іншого при собі не мала. З важкістю в ногах, полум'ям у грудях і чистим серцем повернулася маленька продавчиня крабів до свого дому й тієї ж ночі одужала. Уранці, відчувши, що й сила, і воля до життя повернулися, увірувала, що одужала завдяки красі Вежі Жовтого Журавля. Щоправда, не могла вже ходити на Мокрий ринок продавати живих крабів, бо невдовзі китайська влада оголосила карантин через небезпеку поширення зарази й закрила не лише ринок, а й усе місто Ухань, яке налічувало одинадцять мільйонів мешканців.

Запанував великий страх.

Але хтось таки дременув...

Вірус, який заразив пані Вей, вселився в одного чоловіка, який прагнув свободи. Він прослизнув повз озброєну сторожу й, утікаючи на волю, покинув Ухань. Із ним, у ньому й на ньому покинула Ухань і крихітна страхітлива істота, яка отримала назву «коронавірус»: повсякчас змінюючи своїх носіїв, кулька вірусу вирушила у велику подорож землею кулею, ставши мандрівником над мандрівниками. Марко Поло їй і в підметки не годиться.

Невдовзі вірус розійшовся всім світом під дахом небесним.

А маленьку пані Вей визнали нульовою недужою на нове захворювання, зване COVID-19 – захворювання, спричинене коронавірусом.

Сумніваємося, що пані Вей узагалі знає, де розташована крихітна країна під назвою Хорватія і мініатюрне місто Загреб. Гадаємо, їй невідомо, що відбувається в містечку Загреб, але можемо їй засвідчити, що, до великої радості заможних загребських гурманів, на нашому «мокрому» рибному ринку продаються свіжі краби. А інколи й оббіловані жаби. А в деяких ресторанах їдять устриць настільки живих, що на них жваво ворухаться черв'яки як доказ свіжості продукту. Уже не кажучи про верески омара, зойки лангуста, який намагається підняти кришку каструлі, де його живцем варять. А... Тож не лише китайці їдять усе живе й неживе. Хіба? Як би здивувалася маленька пані Вей!

А було це давно-предавно, у давні-предавні часи, коли...

23 січня 2020 року, на сторінках Навчального інституту громадського здоров'я імені д-ра Андрія Штампара було опубліковано, що в місті Ухань, у провінції Хубей, невідома кількість людей підхопила коронавірус. Невідомо, наскільки він вірулентний, як передається, але відомо, що він викликає захворювання під назвою 2019-nCov. Також, як стверджували компетентні люди, на цей момент ні Європі, ні Хорватії не загрожує жодна небезпека...

Однак лихо не спить!

Яке ж сум'яття внесло це маленьке створіння у весь світ, у Хорватію, не кажучи вже про столицю Загреб, куди воно вирушило!

25 лютого 2020 року підтвердили нашого нульового пацієнта – молодого чоловіка, який за чотири дні до того був у Мілані на футбольному матчі «Аталанта» – «Валенсія». Результат 4:1 на користь «Аталанти» і 40 000 заражених в Італії. Потому були лише заборони й рекомендації, поіменне

перелічення інфікованих і мертвих; цифри, що лякають, і цифри, що втішають. Це були найважливіші щоденні новини аж до

22 березня 2020 року, коли о 6 годині 24 хвилини місто Загреб струсонув землетрус силою 5,5 балів за шкалою Ріхтера. Про нього вже поширилися різноманітні міські легенди та байки, зокрема:

У давні-прадавні часи, коли ще Земля вовтузилася, стрибала, диміла, створювала посеред океанів континенти, моря, ріки, острови, гори й пагорби, коли були динозаври, але ще не було ні людей, ні сіл, ні міст, між землетрусами ділили правду й неправду. Так, між землетрусами, бо лише ця назва відразу свідчить, що те потрушування відбувається саме на Землі, а не на якомусь маловідомому небесному тілі. Тобто всюди у всесвіті є *коливання*, а лише на Землі – землетрус. А ділили правду й неправду в неправедному світі, який із давніх-давен був таким, яким є й сьогодні. Хто тоді, *у час до часів*, був ділителем правди, насправді невідомо, хоча багато хто хотів би в усьому, що стосується будь-якого ділення й віднімання, звинуватити першого-ліпшого. Той невідомий хтось наділив незнаний безіменний пригірок поблизу сучасних Альп одним зовсім незвичним землетрусом, який тоді, в давні часи, був практично нечутним і непримітним. Він легко приставав на все, тож без зайвих бурчань і обурень оселився в місці, що, як йому сказали, від моменту виділення й наділення аж до зникнення Землі у Всесвіті мало бути його вічною домівною. Гм... Не те щоб це було щось привабливе, але, як не крути, дім є дім. Одним словом, скільки б не намагався той мізерний землетрус створити на виділеній йому території гору висотою бодай дві тисячі метрів, заледве спромігся на 1033 метри й на тому, задиханий і зморений, спинився. Кілька разів належні й високопоставлені будівничі Землі закликали його ще натужитися, але невдовзі й вони помітили, що від нього годі чекати великої користі. Тож його віднесли до якоїсь підгрупи хирлявого

середнього класу й відповідної йому сили, яку рідко запрошували до товариства й землетрусних балачок. А навіть коли й запрошували, землетрус заледве, *бідацтво*, спромагався будь-що видушити з себе своїм землетрусовим діалектом, «який би жоден дідько не потрапив зрозуміти, що він там белькоче і шамкає», не відомою всім іншим землетрусам мовою. Крім того, він соромився своєї мізерності. Нікуди, до жодного товариства він не пасував: великі, *the big one*, на кшталт знаменитого і славетного сьогодні Сан-Андреаса, його навіть не помічали, а грали своїми м'язами й удавали з себе поважних, аж доки їх не присоромлював який-небудь японський землетрус, що, серед іншого, створював і демонстрував велетенські хвилі.

Так сором'язливий землетрус якийсь мільйончик рочків вів собі усамітнене життя, підвечіркував своєю тужливою самотою, спілкувався з новоприбулими печерними ведмедями, які поруч із кажанами вилежувались у вітряній печері... як її, ах так, Вітерниці, а інколи й частувався смачненьким ведмежим виловом – товстобокими створіннями, яких ми сьогодні називаємо дикими кабанамі. Час до часу неохоче щось промовляв, точніше буркотів, прикрикував, вовтузився, тривожив ведмежі барлоги, а тоді знову залягав у сплячку. Аж ось одного дня, прокинувшись на світанку, помітив, що без будь-яких питань і без його дозволу на горі, яку він ділив із ведмедями, з'явилася дивна-предивна істота: якийсь... мігрант, чи що? Щиро кажучи, геть несимпатичне створіння, яке спиналося лише на дві ноги й було, за перепрошенням, непристойно голим, настільки голим, що мусило цупити чуже, тобто ведмеже хутро і ним укриватися, аби захиститися від холоду. Жалюгідний злиденний приبلуда. І був він не лише потворним, але й надивовижу нахабним. Невдовзі, через якихось сто тисяч рочків, почав рубати ліс на горі, який він, землетрус, створив, почав тягати колоди й небавом зводити якісь оселі в хирлявого землетруса під носом. Землетрус терпів та й терпів. Час до часу

ворушився, буркотів, даючи таким чином огидним створінням зрозуміти, що тут, у підніжжі ведмежої і землетрусової гори, їм ніхто не радий. Але двоногі цим не переймалися! Анітрохи. Лиш інколи, побачивши яку-небудь зруйновану після струсу хижку, щось бурмотіли своєю дивною мовою, щось на кшталт лайки, яка сьогодні могла б звучати, як, як... Згзець. Бідолашний землетрус, скрутившись під ведмежою горою, невдовзі збагнув, що ті потворні двоногі істоти насправді дали йому те потворне ім'я Згзець – щось між лайкою і обуренням тією їхньою, тоді ще єдино можливою мовою. А як вони розширяли свої території, як бундючилися і крали всяку всячину! Особливо фрукти з його гори! Ох! Тисячі років минали за тисячами, Згзець прокидався і знову западав у сплячку, і коли б не прокинувся, помічав, що двонога напасть усе швидша і швидша, а що найгірше – буде все більше й більше. Не минуло й десятка тисяч років, як Згзець крізь сонні повіки побачив, що весь пагорок, віддалений від його лежанки на якийсь неповний кілометр, уже обліплений хатинками й навіть якимись башточками, а схили пагорка – дивними плодами та ягідками, зачепленими на повстромлювані патичини. Він добре чув своїми землетрусовими вухами, що двоногі потвори це чудо називають виноградом. Ніхто не зважав на Згзеця, ніхто його нікуди не запрошував, тож йому залишалося лише змиритися з долею і продовжити спостерігати за діями тих ревних і нахабних створінь. Гм... Щиро кажучи, щось інколи цупив і куштував. Виноград той був солодкий, але не надто принадний, тому Згзець покинув цілі оберемки в якомусь непотрібному закапелку. Аж доки одного дня не завважив великої метушні: геть усі згромадилися довкола винограду та слив і почали їх збирати, кидати в різні казани, цебра й барила, виготовлені з дерева, украденого на його горі. Ох і розлютився ж він. Але не вчинив нічого, почувався слабким. Зачекав ще якийсь час, доки не побачив, як із тих цебер, казанів, барил і діжок двоногі цідять щось і пожадливо п'ють. Після того,

о диво-дивне, вони вже не ходили зухвало на двох задніх, а більшість опускалася на передні ноги – такими вони дужче тишили землетрусове око. Дочекався глибокої ночі, коли якийсь віз із наповненими барилами підїхав до ями, де він завжди спав. Трохи йому допоміг – і віз гепнувся в безодню: Згзець роззявив рота і проковтнув усе, що впало в яму. Зачекав... Зачекав... Ох, краса! Так йому чудово закрутилося в землетрусовій голові, що захотілося ще і ще. І справді брав усе, що йому в жерло падало. Але настав час, і чудової рідини не стало. Тоді Згзець згадав про покинутий виноград – він зневажливо колись його викинув і, сердитий через те, що двоногі вже не перевозять повних барил напою, названого вином, знайшов у якійсь впадині печери щось, чому нічого не могло дорівнятися на земній кулі. Той занедбаний виноград, ті беззмістовні роки, що минули, спершу створили вино, тоді те вино настоялося, а згодом... невідомо як перетворилося на якусь неперевершену золотисту рідину, напій. Згзець пив його та й пив, смакував та й смакував. Те, що цей вишуканий напій через якусь тисячу рочків пишати французи вважатимуть своїм винаходом і назвуть його коньяком, Згзеця тоді взагалі не переймало. Він спокійнісінько цупив виноград, а їй-богу, й вино теж, і складував його в належне місце, а пізніше насолоджувався та й насолоджувався коньяком. Призвичаївся й до ракїї, а крім неї, і до різних печень, тож крав спершу диких, а згодом і приручених поросят, принаймні так стверджують маркушеві й ті, з Чучер'я. І? Невдовзі перетворився на товстуну і п'яничку, рівних якому серед землетрусів не було. Про це дізналися. Як? Ніколи не відомо, де беруть початок і як поширюються чутки. Але перед виключенням із землетрусачого товариства він отримав догану: *«Якщо не вживе заходів і не виконає завдання, заради якого він і отримав житлову площу»*. А книги його ганили, що, мовляв, 1590 року він підметушився, ще й додали, що нібито якийсь шляхтич звинуватив його в руйнуванні фортеці під назвою Медведгород. А тоді,

відпочивши й набравшись сил, 1880 року він вчинив те, що було в його характері: так собі нівроку затрясся, захитався і зруйнував містечко в підніжжі гори, яке називали Загребом. Ні, за світовими критеріями це не була бозна-яка руйнація, але тоді лише за одне пообіддя з міста на схилах його гори пішло, як стверджують книги, майже 3000 чоловік. Чув навіть, що якийсь бурмістр-письменник застудився і... Однак зараз не про це. Невдовзі Згзець побачив, що двонога істота, уперта й витривала, на свій смак звела ще красивіше й більше місто. Присоромлений і зажурений Згзець скрутився клубком і змирився. Лиш інколи, біля підніжжя гори ведмедів, яких там уже давно немає, але гора все одно зветься на їхню честь Медведницею, хтось із жителів відверто скаржився, що хтось копає яму під його будинком і дорогою, що в нього зникають цілі сади, а дехто й додавав історій про зниклі діжки вина й ракії. Не кажучи вже про пацят. Та хто в це повірить? І так, без великого шуму, інколи трохи вовтузячись, наш Згзець спав, злидарював і нудьгував, цмулив свій коньяк, крадену ракію та вино, загноєними очима час од часу спостерігав за діями двоногих, які звали себе загребцями. Аж доки одного дня... Аж доки одного дня не розлетілася звістка, що в саме місто прибула якась примхлива панянка на ім'я Корона. На всі боки миттєво рознеслося, що вона лиха й така-а-а небезпечна, що до неї ніхто не дорівняється. Прошу? Хіба існує хтось небезпечніший за нього, Згзеця? Дорогі загребці, хай вам згзець, і вашим ближнім і дальнім, і всьому поріддю! Ви мене клянете й гидкими словами називаєте, та ще й якусь дівулю, панянку на ім'я Корона, яка віється куди закортить і в ліжко йде з кожним, до кого дорветься, оголошуєте небезпечнішою за мене, вашого рідного землетруса! Ох, відплачу я вам. Хай вам згзець! Тієї ночі, почувши страшну звістку про те, що кокетка Корона може відібрати в нього всю славу найгіршого, що спіткало Загреб, Згзець із горя надудлився свого коньяку; щиро кажучи, набравився, налігався... Уранці, було десь, ну... точно

о 6 годині і 24 хвилини за людським часом, Згзець спершу непристойно відригнув, а тоді й гикнув. Добряче гикнув і все це повторив того дня ще двічі. Ха!

– Я, загребський землетрус на ім'я Згзець, якого ви ображаєте своїми скороченнями, що, до речі, можуть бути й лайливими словами, повертаю вам те, що ви заслужили. Ось так!

І? Вдалося на славу. Нівроку наруйнував, добряче пошкодив і налякав усіх! Глянув Згзець на справу рук своїх і промовив:

– А-а-а, не будете мені... жиби-сьте знали, най вам згзець, а не мені!

Після того частими післяземлетрусовими хвилями почав стріпувати пилюку, яка вкрила йому лежанку. Терміново треба було хильнути бочку-другу коньяку, аби хоч трохи заспокоїтися. Тим більше, коли почув, що були й такі літні співміст'яни, які навіть не прокинулися від його відригувань, гикань і добрячого тремтіння наляканої землі. Добре, і в них, особливо в однієї пані в літах, було трохи коньяку в голові... Не віряться поважним землетрусовим вухам. Гр-р...

Ох, а як образилася зарозуміла панянка Корона! Довгенько про неї згадували тільки вряди-годи, всю увагу приділили йому, Згзецю, якого зволили привітати колеги й похвалити за добре виконану роботу та неперевершений вибір нагоди, яка не спала на гадку навіть тому ж таки славетному Сан-Андреасу. Було й трохи землетрусних заздрощів: зруйнувати чиєсь місто, доки у світі панує корона, спустошуючи його?! Це варте уваги, варте схвалення...

Й ось так, у *давні-прадавні часи, 22 березня 2020 року*, здобув славу скромний п'яничка, землетрус Згзець, бо був єдиним, хто в часи великого сум'яття, яке всюди викликала страшна й лиха корона, прокинувся і зруйнував центр столиці. Він не лише здобув славу – дехто, хто ним, тобто його негідним вчинком, скористався, навіть полюбив

землетруса. Дуже полюбив. Геть забувши, що він не лише зруйнував і потрощив, але й убив нещасну п'ятнадцятилітню дівчинку, якої добрі загребці ніколи не забудуть. Так, звісно, він не перший і не останній, хто прославився і прославиться як руйнаціями, так і вбивствами.

Так воно є в цьому світі.

А як у всьому цьому поводитися загребці й одна загребка, стане відомо згодом...

Іно маленький-премаленький бузячок

Пані Адела Премець не скасовувала святкування свого вісімдесятого дня народження, замість неї це зробили племінник і племінниця, обмінявшись одне з одним звичною приказкою: нема лиха без добра.

Лихом був COVID-19, а добром – те, що вони уникнуть дня народження тітки Адели, яка у своєму поважному віці успішно підтримувала зв'язки з не надто близькою родиною. Була впевнена в собі й у своїх життєвих вчинках. За спиною в неї були два шлюби: перший давно, а другий недавно скінчився остаточним відходом на той світ чоловіка, якого вона за життя мучила і з якого знущала, а після смерті цінувала й любила разом із успадкованим склепом у мирогойських Аркадах¹, відпочинковим будиночком у Цриквениці, нічогенькими заощадженнями та квартирою на сто квадратів по вулиці Бауера. Любила в ту свою квартиру періодично запрошувати «своїх найдорожчих» та спостерігати, у кого з них очі метушливо блукають, і саме того, хто кружляв поглядом, уже наступного дня запрошувала окремо на чай і обіцяла, що їй чи йому залишить і квартиру, і заощадження, про які казала, що береже їх «на чорний день». А щоб усе було переконливим, додавала:

¹ Аркади – популярна назва історичної частини загребського цвинтаря Мирогой.

– А про решту ся домовимо.

Ще й підкріплювала свою переконливість:

– Умова для тебе – справно задбати про наш гробівець. Буде й заповіт, не переймайся, але я го ше пишу. Знаєш, там купа дрібниць, коли скінчу, віддам тобі го в руки. Повторюю, умова – опікуватись гробівцем. І, ясне діло, нікому, геть нікому поки ніц не повідай.

Такому ніхто не міг опиратися. Та й хто при своєму розумі не опікувався би склепом в Аркадах? І справді, племінники і племінниці не розповідали одне одному про розмови з тіткою Аделю. Врешті за допомогою ретельної селекції обрала двох кандидатів на роль своїх потенційних спадкоємців: племінника Томо і племінницю Весну, обоє – по лінії покійного чоловіка Мілівоя.

Те, що святкування потрібно перенести, було зрозуміло всім: рішення Голови Штабу з боротьби з коронавірусом про заборону всіх, навіть родинних, зібрань цілком вистачало, щоб і впертіші за пані Аделу зрозуміли, що чорні дні настали для всіх, а не лише для несудженої імениниці. Вислухала останню фразу своїх молодших родичів:

– Цьоцю, нам всім важливо тебе впильнувати, знаєш, шо люди в літах чутливі і шо навіть з молодшими, не дай Боже, може всяке статися, а ти якраз в групі найбільшого ризику. Мусимо тебе пильнувати, святкування переносимо, воно від нас нікуди не дінеться.

Відклавши мобільний телефон, поглянула на підвіконня, на якому похнюпився стривожений тюльпан у банці. Різко й небезпечно для свого віку встала зі стільця й пішла до дорогого креденса у вітальні, яку всі називали *саломом*. Коли відчиняла засклені дверцята креденса, планки загрозово заскрипіли. Вона їм щось сердито буркнула.

Адела схопила пляшку чудового коньяку, яку берегла для святкування ювілейного дня народження і, попри те що навіть молодим важко було за секунду відкоркувати пляшку, виявила добрячу силу, відкручуючи корок. Налила коньяк

у кришталевий келишок, чистоту якого (а про неї вона сама турбувалася) усе ж перевірила.

– Дідька вам шкода, а не вашої цьоці, йно чекаєте, поки я гигну, жиби ся квартири домогти і всього решти. Мене ви не обдурите, знаю я, звідки вітер дує.

Видихнула після першого ковтка, і тюльпан перелякано здригнувся, хоча вікно було зачинене.

Два дні Адела нікому не телефонувала: була ображена й сердита. Трималася дому за рекомендаціями відповідальних органів і вбивала час, ходячи до комірчини й оцінюючи, що в неї є, а чого ще бракує для зтяжного перебування у квартирі. Урешті висновувала, що придбання делікатесів для святкового ювілейного обіду виплатилось і що тривалі почастунки на самоті будуть потішними.

– Ніц ми не буде, – тими словами закінчувала перевірку запасів, відчиняючи й зачиняючи холодильник. – Другі най їдять крону! – так підбадьорювала себе пані Адела.

Третього дня зателефонували племінник Томо і племінниця Весна, побалакали з тіткою, яка все ж таки зм'якла після першого нападу люті; були стурбовані, повторювали, що мусять берегтися, що тут *«щось нечисто»* і що *«це серйозна нечисть»*... Минуло ще кілька днів, дзвінки порідшали. Насправді й не дивно: Голова Штабу здебільшого заспокоював людей. А тоді зовсім неочікувано, на думку Адели, біля головного шпиталю почали ставити намети, у яких мали розмістити зо дві сотні хворих, і врешті повідомили, ба більше, показали, як розставляють лікарняні ліжка в багатифункціональному комплексі «Арена». Від моменту прийому перших інфікованих у відділенні інфекційної лікарні й до моменту, коли показали ліжка в «Арені» і страхотливі намети, минуло лише три тижні. Адела була розгублена, як і більшість хорватських громадян. Їй допомагало й водночас шкодило, коли вона за ритуалом умикала телевізор о дев'ятій ранку й, повністю одягнена та зачесана, слухала міністра охорони здоров'я. Йому вірила.

– То є фест, фест вирафінуваний фацет. А який мудрий, не шкодить, жи міністр. А ше й доктор! Правдивий чоловік. Правдивий джентльмен. А решта таке собі... – зазвичай говорила племінниці Весні, яка з постійною періодичністю телефонувала. Їй казала так. А собі:

– Фест, фест ладний фацет, фест алігантський, фе-ест...

У ті дні поведінка Адели нічим не відрізнялася від поведінки більшості її ровесників: здебільшого залишалася вдома, годинами втуплювалася в телевизор, перемикала канали, шукаючи свіжих новин про поширення коронавірусу, перескакуючи ті, на яких показували знелюднілу венеційську площу Святого Марка й моторошні кадри перевезення гробів у Бергамо, намагалася зосередитися на щоденних телевізійних літургіях, розмовляла зі «своїми» й подругами Іванкою та Бісеркою, виходила лише на короткі прогулянки розім'яти ноги, причому рано вранці, коли ще нікого на вулиці не було. Навіть коли помічала когось зі знайомих господарів псів, завчасно їх оминала:

– Та ті, жи псів люблять більше за людей, ше би мене спеціально заразили.

Дні минали, а Адела все більше втрачала спокій. По телевизору безупинно повторювали про наявність небезпеки, це позбавило Аделу сну, яким вона зазвичай хвалилася.

– Взагалі я сплю, як наречена, геть як наречена. А тепер? Боже, поможи...

Прокидалася близько другої години ночі, вставала, ходила в туалет, потім у ванну кімнату, поверталася в ліжко, але до ранку вже не могла заснути. Навіть для заспокоєння ще раз читала і рвала останній варіант заповіту з найновішою датою й новим іменем спадкоємця. Те, що раніше приносило вітиху й додавало нового запалу, тепер залишало її байдужою. Вранці була невиспаною і невдоволеною. Попри це, стоїчна Адела здійснювала вранішній туалет і чемно

о дев'ятій годині ранку очікувала, коли до неї звернеться пан міністр.

– Фест, фест слічний і мудрий. Фе-е-ест ладний, – упівголоса коментувала.

Обов'язково після його звернення випивала трохи коньяку, що тамував і тривожність, і незвичний неспокій, що його вона не пов'язувала з відчуттям поганих передчуттів, а з чимось... Не могла зрозуміти, з чим. Тоді кому-небудь телефонувала, аби прокоментувати нову кількість інфікованих. Але неспокій, який усе дужче охоплював, не покидав її навіть після спасенного коньяку. Ніяк не могла позбутися видива лікарняних ліжок у центрі «Арена», видива клаустрофобічних наметів – кадрів, що завдяки якимось невідомим хитросплетінням самотнього мозку почали перемішуватися з картинками самого початку епідемії в Хорватії. Тоді кадри більше заспокоювали, ніж лякали людей: двійко накачаних молодиків нудяться в бездоганно чистій класу люкс лікарняній палаті, обладнаній усіма апаратами.

– Бігме, як в кіно, чисто, як в Америці, аж ся самій захтіло, – так із легкою заздрістю коментувала пані Адела.

Минули ще два-три дні, не більше. Кадри й цифри починали все дужче непокоїти, Адела все частіше прикидалася до коньяку. Пляшка потроху порожніла, але пані Адела не втрачала гідності й не пила з пляшки. Вимитий кришталевий келишок разом із пляшкою ставила назад у креденс, петлі якого скимліли.

А тоді, вночі, напередодні першого дня весни, дня, на який припадав її ювілейний день народження, Адела зірвалася з ліжка. Не звертала уваги ні на стегно, ні на бігуді.

– Я знаю, знаю, що тре зробити! Знаю! – вона була сміливою і відважною, але для всього, що її чекало того дня, потрібен був ще маленький поштовх.

Повністю прокинувшись, о другій годині ранку Адела встала, рушила у вітальню, яку всі називали салоном, і виїняла з креденса пляшку й чарку. Обидві її руки були зайняті, тож вона ліктем пустотливо зачинила дверцята. Планки креденса проковтнули цю образу. Повернулася у вітальню, пильнуючи, щоб у неї, трохи зіштивнілої вісімдесятилітньої жінки, не випали ні чарка, ні, не приведи Господи, пляшка.

– Ага, все би хотіли успадкувати, але як шось в хаті відрихтувати, то-о вже не-е-е. Той креденс би заржавів, якби я го часто не відкривала. Вони до нічого, геть чисто до нічого.

Наливши собі так нічогенько коньяку в красивий кришталевий келишок, залізла в ліжко. Випила половину, відставила і пляшку, і чарку на *накаслик*, схопила кулькову ручку і тверду пластмасову підкладку з механізмом для затискання паперу. Ту малу дошку з папером, на якому щоденно занотовувала дрібнички, аби їй не *«порозбрідалися»*, поклала на підняті коліна, укрила їх і ковдрою, і коцом разом. Тих *дрібниць, що розбрідалися*, вона ніколи не називала забутими. З механізму виїняла використаний аркуш і на чистому почала ретельно писати новий заповіт. Уже навчена тривалим досвідом писання і шкрябання заповітів, на кожній сторінці поставила актуальну дату, а коли закінчила писати й переписувати, коли остаточно вирішила, що це *«саме те»*, обережно склала аркуш із текстом нового заповіту й турботливо сховала в конверт, на якому друкованими літерами написала: «ЗАПОВІТ», а щоб було ще переконливіше, дописала й підкреслила: «ВИЯВ МОЄЇ, АДЕЛИ ПРЕМЕЦЬ, ОСТАННЬОЇ ВОЛІ». Перед тим, як заснути, поправила подушку. На мить їй здалося, що якась дивна фіолетова кулька лежить на верхньому краєчку подушки. Ударила по ній долонею. На протилежному краєчку подушки вималювалася ще й дивна картинка чогось, що їй здалося знайомим, але не могла пригадати, що це було. Вдарила й по ній, сказавши:

– Ну-ну, Адела, ще й ляки на тебе напали.
Заснула неспокойним сном.

Уранці, у сам день народження, вже близько восьмої години, Адела зайшла у ванну кімнату і дуже дбайливо прийняла душ, тримаючись за численні тримачі, які з обачності давно встановила в душовій кабінці, обережно вийшла з низької ванночки й, зважаючи на крихке стегно, дуже сильно для своїх років розтерлася цупким рушником. Тоді зачесалася, пішла до кімнати й убрала одяг, який усе одно мала намір одягнути на саме своє ювілейне вісімдесятиліття. Не якусь малу чорну сукенку, «таке не», але, звісно, елегантнішу, ніж зазвичай, кецку. Повернулася до ванної кімнати, нанесла трохи рум'ян і помади. Їй не сподобалося, тож вона стерла все паперовою серветкою, але ледь помітні залишки кольору збереглися, і це їй здалося задовільним. У кухні намагалася чогось поїсти, та, оскільки не була голодна, подумала, що їй би добре ліг маленький-премаленький келишок коньячку. Рушила до вітальні, пустотливо всміхнулася сама до себе і, згадавши, що коньяк залишився на накаслику, пішла до спальні. Налила собі стільки, скільки вважала пристойним, і, повернувшись до салону, сіла перед телевізором. Поставила чарку, увімкнула телевізор. Задумалася. Бачила, що має ще якихось кілька хвилин до звернення Голови Штабу й пана міністра, повернулася до спальні і принесла пляшку. З креденса вийняла ще один келишок і перевірила, чи він чистий. У нього теж налила. Коли з'явився міністр, поволі підняла чарку, цокнула нею об іншу, хильнула, послухала його, пробурмотіла: «Який фацет, який фацет». Після завершення пресконференції вимкнула телевізор, вийшла з кімнати, у коридорі одягла куртку, перекинула сумочку через плече й покинула квартиру.

На сходовому майданчику не зустріла нікого. На вулиці нікого... Лише на віддалі метрів десяти помітила чоловіка, який вигулькнув із-за дерева, де його пес справляв

непристойні потреби. Чоловік рушив у її напрямку, й Адела відійшла, щоб ані близько до нього не бути. Звичка...

Потихеньку, крок за кроком, пильнуючи, щоб на неї «не наїхав якийсь безчельний роверист, які ганяють всюди, де заказано», своєю вулицею Бауера дійшла до вулиці Мартича, звернула відразу до Кватрича й побачила, що місто не таке вже й порожнє, як би хотілося Голові Штабу. Не могла йти швидше, але все одно відносно швидко, як на свої роки, дійшла до базару.

Спинилася перед самим входом у ринок Кватрич, там, де стоїть кіоск і годинник, де в густих чергах люди стояли з одного боку по хліб, а з другого – по молочні продукти. Було помітно, що на базарі жодної рекомендованої відстані між людьми не дотримано. Про термін «соціальна дистанція» ще тоді не знали.

Пані Адела Премець усе своє життя вміла добре оцінювати жертв: першою жертвою, на яку накинулась іменинниця першого весняного дня 2020 року, був чоловік середнього віку. Його руки повністю займали пакети й пакетики, і він не встиг навіть відсахнутися, коли Адела обсипала його поцілунками.

– Іно один, іно маленький-премаленький бузячок! В мене уроди-ини! – кокетливо кричала вона, роблячи короткі паузи.

Після нього жертвою маленьких, так, маленьких бузячків стала жінка, яка спробувала безуспішно відхилитися й оборонити бодай зеленкувату захисну маску. Щиро кажучи, люди остовпіли; повнезні пакети продуктів і візки, за які вони переживали, не давали їм рушити; а переймалися люди тими пакетами настільки, наскільки перелякалися одержимої жінки, яка, помітивши загальний перестрах заскочених зненацька жертв, спритно зірвала з декого захисні маски.

– Бузячок, у мене уроди-и-ини, мені вісімдесят літ, бузячок, бузя-ачок, іно маленький бузячок!

Адела кричала, але кричали й інші. Був вереск, а була й лайка.

– Викликайте поліцію! – гучний чоловічий голос усіх перекричав.

Час криз і небезпек, час тяжіння до різного роду уніформ.

Голос потонув у криках, які не стихали; у когось упала безцінна сумка, хтось кликав на допомогу, а з загального рейваху, гармидеру і знервованих утеч, супроводжуваних віддавленими ногами, виділялось Аделине:

– Бузячка, іно бузячка, в мене уродини, бузячка, іно маленького бузячка!

Нарешті з'явився й поліційний патруль.

Пізніше всі переповідали, що це був шок над усіма шоками, що жінка геть сказала, що поліція дуже-дуже довго їхала. Загальний висновок був такий: баба звар'ювала і врешті-решт ми всі повар'юємо.

Поліція відвела пані Аделу трохи далі від переляканих містян. Попри те що від неї пахло алкоголем, вона на диво логічно відповідала на запитання. Коли її запитали, чи розуміє вона, на яку небезпеку наражає себе та інших, поліціянту здалося, що стара на нього злостиво поглянула і якось аж надто чітко й розбірливо відповіла:

– Та як би не розуміла, пане поліцейський, і фест пере-прошую. Але я того й хочу. Хочу тепер заслабнути і лягти в шпиталь. Тепер, коли ще є місця у правдивому шпиталі, коли все чисто, поспрятано, коли є дохтори і медсестри, і вільні... як вони ся називають, як же ся називають, ага, так... респіратори. Зара, зара тре йти до шпиталю, зара в мене є шанс, жи мене вилікують. За п'ятнадцять днів ніхто на мене й глянути не схоче, а тим паче покласти до правдивого шпиталю. Запхали би мене в намет, намет, або ще гірше,

в ту «Арену». Хлопи і кобіти разом, убікації нема, дохторів нема, не... зара хочу до шпиталю!

Виголосивши це, злосливо всміхнулася; старший поліціант не знав, як зреагувати, молодший – ще менше. Вісімдесятилітня Адела закінчила свою прогулянку в день народження, захопивши зненацька й розцілувавши обох поліціантів, які поглядами, а не словами, домовилися ніколи нікому не говорити про те, що сталося.

Вони не знали, куди її подіти: відвезти у відділок – небезпечно, можливо, вона вже десь підхопила вірус, та й від баби тяжко боронитися. Відвезти до лікарні на обстеження – немає сенсу, ще нічого не розмножилося, принаймні це їм було відомо.

Вчинили найрозумніше: доправили її до квартири на Бауера, тоді зателефонували її племінниці, яка приїхала, закутана маскою – як через вірус і рекомендації щодо захисту, так і через сором, яким палало все її обличчя.

Племінниця Весна подякувала поліціантам, усоте перепросила за тітчину поведінку, та й за те, що від такої старої жінки тхнуло алкоголем. А коли вони залишилися вдвох, крізь маску сказала їй:

– Цьоцю, ти була й лишилась егоїсткою, як тобі не встидно?

Адела вже спокійно сиділа і спокійно дивилася на неї:

– Слухай, золотце, я мушу за себе дбати. Ви молоді, вам ніц не буде, а жиби я лежала під кінець життя в якійсь блендувці, жиби ся на мене роззяви гапили крізь скло в якійсь «Арені»? Не, того ся від мене не дочекаеш. Ти собі пильнуй свого інтересу, а я ся сподіваю, жи-м ся юж заразила. Остання okazія для мене попасти до правдивого шпиталю, вилікуватися і ше з кілька літ прожити в щасті і здоров'ї. Чула?

Племінниця Весна пішла ображена, люта до сліз, а пані Адела попрямувала до кімнати по ще одну маленьку дозу

коньяку. А тоді все ж вирішила трохи відпочити. Оглянула подушку – ніде ані сліду ні кульки, ні картинки.

– Ніц ми ті ляки не потрафлять! – так сказала.

До того, як заснути з посмішкою на обличчі, поцілувала конверт із заповітом, набула зручного положення зародка, поклала конверт під щоку і, засинаючи, пробурмотіла:

– Фест, фест вирафінуваний пан і алігантський фацет. Правдивий джентльмен. Все, все для нього.

Виснажена подвигами, не прокидалася до ранку, тож у своєму п'яному сні навіть не знала, що вже наступного дня після її вісімдесятого дня народження, 22 березня 2020 року, о 6 годині і 24 хвилини, місто Загреб струсонув сильний землетрус, який силою 5,5 балів за шкалою Ріхтера руйнував, трощив і пошкоджував усе, що зміг, зокрема й Аркади на кладовищі Мирогой; не знала, що в студений ранок землетрус вигнав на вулиці й у парки загребців, що тисяча її сусідів, чий страх через коронавірус геть витіснився, стояла на трамвайних коліях вулиці Звонимира з надією, що до них не долетить ні цегла, ні черепиця, ні відпалі з хитких покрівель димарі; не знала, що землетрус добряче розгойдував будинки й хатинки, а надто мікрорайон, у якому сном нареченої спала пані Адела з заповітом біля усміненого обличчя. Снилось їй, що вона, мов наречена, гойдається й колишеться в обіймах фест-фест вирафінуваного фацета.

І міністра, і джентльмена.

Іно маленька-премаленька фризурчина

– Цьоцю, прошу тебе, дуже тебе прошу, зрезигнуй із того наміру. Та не мусиш *ти* бути перша в Загребі з фризурою. Прошу тебе, зачекай ще тиждень-два, прошу тебе.

– А чого, Весна, цікаво мені, чого? Бо хтось собі думає, жи пані в літах не мають права на фризурку? Га?

– Цьоцю, ніхто так не думає, але спам'ятайся. Та фризієрці зараз страшно тяжко все припасувати, стільком жінкам потрібна фризурка, а вона мусить дотримуватись гігієнічних приписів, інтервалів і купи всього іншого. Не, я не буду просити фризієрку, вибач, але не. Зрештою, ти ж знаєш, що в мене роботи в лабораторії непочатий край, в мене ні часу, ні сил нема.

– Та я не мала на думці, жиби ти до неї йшла, так не-є-є. Іно їй задзвони, нагадай, же ти їй допомгла попасти до заввідділенням і знов поможеш, якщо, не дай Боже, тре буде. Хіба то так тяжко?

– Цьоцю, я не буду того робити, і все.

– То твоє останнє слово, золотце?

– Та.

– Добре, най ти буде.

Тітка першою закінчила розмову, а те її «най ти буде» ще дужче схвилювало виснажену племінницю. Сидячи на стільці в лабораторії, Весна тупо оглядала свою втомлену

долоню, яка тримала стихлий мобільний телефон. Давно навчена досвідом, що за швидкими згодами тітки Адели криється будь-що, але тільки не примирення з розумними аргументами, вирішила ще раз порозмовляти. Зателефонувала за першим зі списку «Обраних номерів» у своєму телефоні – лінія тітки Адели була зайнята, і племінниці, крім відчаю й зітхання, нічого не залишилося.

– Та хай робить що хоче, нервів на неї не вистачає, а мені працювати треба, – обернулася до комп'ютера, тож колезі, яка підвела голову, було незрозуміло, кого стосувалася її фраза.

У лабораторії справді працювали.

Та й пані Адела працювала.

– Пані Даниця, то ви? То Адела. Та. Впізнали мене? Як то жичливо з Вашого боку! Як ви? Гаруєте? Маєте клієнтку на стільці? То я не буду вас затримувати. Іно ми повіджете, коли я можу прийти на фризурочку. Як то *не маєте місця*? Та я літами до вас ходжу. Як то *всі ходять*? Не маєте місця навіть для маленької фризурчини, геть маленької, тако... трохи вимієте, трохи підітнете, трохи накендзьоравите, трохи підсушите, ніц... Ну най там, я так і повім сестрінці Весні, вона мені акурат дзвонила повісти, же зателефонує Вам, прецінь *вона для вас* велике добро зробила, коли без черги завела до заввідділенням клініки. Та не-є-є, ніц, не тре їй дзвонити, я сама їй повім, жи в вас купа клієнтів і жи ви мене не можете прийняти, все їй передам, в неї й так по вуха роботи, там, в шпиталі ше досі страшне шо ся діє. Та знаєте, чоловік нігди не може передбачити, коли ся йому знадобить шось для себе чи своїх, шпиталь є шпиталь, заввідділенням є заввідділенням. Шо-сте повіли? Прийти? Йой, велике дякую, фест мене тішить, же ми ся порозуміли.

Їй вистачило кількох хвилин, аби зібратися. І так уже була повністю одягнена, коли вела вранішні розмови

з племінницею й перукаркою, власницею одного з численних перукарських салонів у мікрорайоні, але останнього, який дотримувався колишніх норм пристойності: *перукар для дам* – це одне, а *перукар для панства* – інше. Геть інше.

– Ага. Як би інакше, ше ми бракує хіба *тих третіх* у фризьському салоні – так казала пані Адела, яка впродовж років ходила саме туди, куди готувалася вирушити того ранку, а точніше 4 травня 2020 року, коли після послаблення карантинних обмежень у боротьбі проти коронавірусу нарешті дозволили відкрити перукарні.

Перед тим як зачинити за собою двері, Адела вийняла папірець із кишені куртки. Голосно й поволі, з короткими паузами промовила: «Г, в, с, м, з, к». Тоді зачепила за вуха блакитну масочку, натягла гумові блакитні рукавиці «Pasant» і старанно замкнула за собою протизламні двері. Попри те, що в будинку є ліфт, їй не спало на гадку ним скористатися, вона лише презирливо оглянула захисну сітку ліфта й хоробро, але обережно почала спускатися зі свого третього поверху.

– Та дайте си спокій, прошу вас, який ліфт, там повно корони! – так сказала до нього.

Доки дійшла до вхідних дверей, не зустріла жодного сусіда. Витягнувши шию, наче черепаха, аби переконатися, що з жодного боку не летять велосипеди, ступила на вулицю.

– Ага, тепер, коли мене та зараза боком обійшла, мені акурат їх бракує, сусідів і наколесників. Знаю я їх... Та їх половина заражених, – тихо бурмотіла пані Адела, яку самотність навчила бути й головною своєю слухачкою.

Та-а-а... вони були, її сусіди з кварталу, на вулиці. Вони були. Пом'якшення «*антикоронавірусних заходів*», як називала їх Адела, та й більшість її ровесників, виманило всіх тих, хто впродовж двох місяців тримався свого дому. Страх підхопити вірус ще жеврів, але це був уже не той панічний

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка, повну версію книги.

ridmi
ТВІЙ УЛЮБЛЕНИЙ КНИЖКОВИЙ

КУПИТИ